

سبک‌شناسی قرآن کریم

«تحلیل زبانی»

مؤلف: حسین عبدالرئوف

ترجمه: پرویز آزادی

انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی: ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com

دانشگاه امام صادق

سیک‌شناسی قرآن کریم (تحلیل زبانی) ■ تألیف: حسین عبدالرئوف ■ ترجمه: پرویز آزادی
ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ ویراستار ادبی: نادر احمدی ■ چاپ اول: ۱۳۹۰
قیمت: ۹۵۰۰۰ ریال ■ شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: زلال کوثر
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۰۹۷-۵
همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

این اثر ترجمه‌ای است از:

Qur'anic stylistics : a linguistic analysis, Hussein Abdul-Raof, LINCOM EUROPA 2004

مترجم: عبدالرئوف حسین
Abdul-Raof, Hussein
عنوان قراردادی: الاسلوبیة القرآنیة: التحلیل اللغوی. فارسی
عنوان و نام پدیدآور: سیک‌شناسی قرآن کریم (تحلیل زبانی) / تألیف حسین عبدالرئوف؛
ترجمه پرویز آزادی
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۵۵۲ ص.
شابک: ۹۵۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۰۹۷-۵
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: کتاب حاضر از ترجمه انگلیسی با عنوان
"Qur'anic stylistics : a linguistic analysis, 2004" به فارسی ترجمه شده است.
موضوع: قرآن — مسائل لغوی
موضوع: تفسیر
موضوع: قرآن — مسائل ادبی
شناسه افزوده: آزادی، پرویز، ۱۳۵۶ — مترجم
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ ۵۰۴۱ الف ۷۱ ع / ۲ / ۸۲ BP
رده بندی دیویی: ۱۵۳/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی: ۳۴۹۵۰۱۸

فهرست مطالب

۱۱.....	سخن ناشر.....
۱۵.....	مقدمه مترجم.....
۲۵.....	پیشگفتار مولف.....
۲۹.....	مقدمه مولف.....
۳۷.....	فصل ۱. ویژگی های زبانی و متنی گفتمان قرآن کریم.....
۳۷.....	۱.۱. مقدمه.....
۳۷.....	۲.۱. ویژگی های زبانی قرآن کریم.....
۳۷.....	۱.۲.۱. التفات.....
۳۸.....	۱.۱.۲.۱. التفات در شخص و عدد.....
۴۰.....	۲.۱.۲.۱. التفات در زمان و حالت فعل.....
۴۱.....	۳.۱.۲.۱. التفات در حروف ربط.....
۴۱.....	۲.۲.۱. التفات جملات اسمیه و فعلیه.....
۴۳.....	۳.۲.۱. آیات کوتاه و بلند.....
۴۳.....	۴.۲.۱. جملات معترضه.....
۴۴.....	۵.۲.۱. جملات شرطی.....
۴۵.....	۶.۲.۱. جملات شارحه.....

۷.۲.۱. روابط.....	۴۶
۸.۲.۱. فقدان حرف ربط.....	۴۸
۹.۲.۱. دگرگونی معنایی حروف اضافه.....	۴۹
۱۰.۲.۱. جابجایی.....	۴۹
۱.۱۰.۲.۱. جابجایی به راست یا جلوانداختن.....	۴۹
۲.۱۰.۲.۱. جابجایی به چپ یا عقب انداختن.....	۵۰
۱۲.۲.۱. جملات فعلیه آغاز شونده با فعل یا اسم یا عبارت اسمیه.....	۵۲
۱۲.۲.۱. جملات اسمیه آغاز شونده با «إِنْ».....	۵۳
۱۳.۲.۱. جملات آغاز شونده با ضمیر.....	۵۳
۱۴.۲.۱. جملات مجهول.....	۵۴
۱۵.۲.۱. جملات سوالی.....	۵۴
۱۶.۲.۱. جملات امری.....	۵۶
۱۷.۲.۱. جملات خطابیه.....	۵۶
۱۸.۲.۱. جملات تاکیدیه.....	۵۷
۱.۱۸.۲.۱. تکرار ضمیر منفصل.....	۵۷
۲.۱۸.۲.۱. تکرار یک واژه یکسان.....	۵۷
۳.۱۸.۲.۱. کانون توجه قرار دادن یک عبارت.....	۵۸
۴.۱۸.۲.۱. اضافه کردن یک حرف اضافه.....	۵۸
۵.۱۸.۲.۱. به کار بردن یک حرف اضافه پیشوند در فعل زمان حال.....	۵۸
۶.۱۸.۲.۱. به کار بردن ادات استفتاح، همانند آلا، إذ، أم.....	۵۸
۱۹.۲.۱. جملات دعایی.....	۵۹
۲۰.۲.۱. جملات سوگند.....	۶۰
۲۱.۲.۱. جملات تعجبیه.....	۶۱
۲۲.۲.۱. جملات صفات تفضیلی.....	۶۱
۲۳.۲.۱. جملات مدح و ذم.....	۶۲
۲۴.۲.۱. تغییر نحوی.....	۶۳

۶۴	۲۵.۲.۱. بی قاعدگی نحوی.....
۶۴	۲۶.۲.۱. کلام منقول.....
۶۵	۲۷.۲.۱. حذف.....
۶۵	۱. ۲۷.۲.۱. حذف اسم.....
۶۶	۲. ۲۷.۲.۱. حذف اسم مفعول.....
۶۶	۳. ۲۷.۲.۱. حذف صفت.....
۶۷	۴. ۲۷.۲.۱. حذف فعل + فاعل.....
۶۷	۵. ۲۷.۲.۱. حذف یک حرف و ادات نفی.....
۶۸	۲۸.۲.۱. به کار بردن اسم جمع که از نظر معناشناسی نشانگر اسم مثنی است ...
۶۸	۲۹.۲.۱. به کار بردن اسم مفرد که از نظر معناشناسی نشانگر اسم جمع است ....
۶۹	۲. ۳۰. به کارگیری اسم مفرد یا مثنی که از نظر معناشناسی نشانگر اسم جمع است ....
۷۰	۳۱.۲.۱. به کار گیری اسم مفرد یا فعل جمع.....
۷۰	۳۲.۲.۱. به کار بردن جمعی که از نظر معناشناسی نشانگر مفرد است .....
۷۱	۳۳.۲.۱. به کار بردن مثنایی که از نظر معنایی نشانگر جمع است.....
۷۱	۳۴.۲.۱. به کار بردن فعلی که باید در قالب صفت مفعولی می آمد .....
۷۲	۳۵.۲.۱. به کار بردن مصدر به جای صفت.....
۷۲	۳. ۱. ویژگی های متنی قرآن.....
۷۲	۱. ۳. ۱. وصف شرطی و تداخلی.....
۷۵	۲. ۳. ۱. ساختارهای متشابه.....
۷۶	۳. ۳. ۱. عبارات خاتمه دهنده جملات.....
۷۷	۴. ۳. ۱. جملاتی با سبک و محتوای یکسان ولی با عبارات پایانی متفاوت .....
۷۸	۵. ۳. ۱. برابرنهاد.....
۷۹	۶. ۳. ۱. فن مجادله.....
۸۱	۷. ۳. ۱. فن سخنوری.....
۸۳	۸. ۳. ۱. فن روایت.....
۸۳	۹. ۳. ۱. فهرست کردن دستورالعمل ها.....

۸۴	۱۰.۳.۱. مضامین ارتباط‌دهنده.....
۸۵	۱۱.۳.۱. روابط درون‌متنی.....
۸۵	۱.۱۱.۳.۱. در درون یک سوره.....
۸۵	۲.۱۱.۳.۱. در سوره‌های متوالی.....
۸۶	۳.۱۱.۳.۱. در سوره‌های مختلف قرآن.....
۸۶	۱۲.۳.۱. تغییر سبک در بیان یک مضمون.....
۸۷	۱۳.۳.۱. عباراتی که از نظر ساختاری یکسان هستند ولی از نظر سبکی متفاوتند.....
۸۸	۱۴.۳.۱. تکرار.....
۸۹	۱۵.۳.۱. انسجام واژگانی.....
۸۹	۱.۱۵.۳.۱. تکرار واژگان.....
۸۹	۲.۱۵.۳.۱. تکرار کلیشه.....
۹۰	۳.۱۵.۳.۱. تضاد.....
۹۰	۴.۱۵.۳.۱. کلمات مرتبط ساخت‌واژه‌ی.....
۹۱	۱۶.۳.۱. واژه‌های متأثر از بافت.....
۹۲	۱۷.۳.۱. واژه‌های متأثر از هم‌متن.....
۹۳	۱۸.۳.۱. طول جملات.....
۹۴	۱۹.۳.۱. قافیه آیات.....
۱۰۵	فصل ۲. تغییرات نحوی و تفاوت سبکی.....
۱۰۵	۱.۲. مقدمه.....
۱۰۶	۲.۲. انواع تغییرات نحوی.....
۱۰۶	۱.۲.۲. چینش کلمات.....
۱۲۳	۱.۱.۲.۲. چینش ثابت واژه‌ها.....
۱۲۵	۲.۲.۲. شکل ساخت‌وازی.....
۱۴۶	۳.۲.۲. وضعیت پایانی [اعراب].....
۱۵۲	۴.۲.۲. مفرد و جمع.....
۱۶۷	۵.۲.۲. اسامی معرفه و نکره.....

۱۷۰.....	۶.۲.۲. مذکر و مونث.....
۱۷۷.....	۷.۲.۲. شخص.....
۱۸۱.....	۸.۲.۲. زمان حال و گذشته.....
۲۰۳.....	فصل ۳. ویژگی‌های بافتی و هم‌متنی.....
۲۰۳.....	۱.۳. مقدمه.....
۲۰۴.....	۲.۳. بافت و واژگان.....
۲۲۱.....	۱.۲.۳. مولفه‌های معنا ساز.....
۲۲۹.....	۲.۲.۳. واژگان پایان-آیه‌ای.....
۲۴۵.....	۳.۳. هم‌متن و واژه‌ها.....
۲۵۸.....	۴.۳. عوامل آوایی.....
۲۹۱.....	فصل ۴. شبکه پیوسته و تغییر سبکی.....
۲۹۱.....	۱.۴. مقدمه.....
۲۹۱.....	۲.۴. حذف.....
۲۹۲.....	۱.۲.۴. حذف سبکی.....
۲۹۲.....	۱.۱.۲.۴. عطف‌ها.....
۳۱۲.....	۲.۱.۲.۴. حروف.....
۳۲۰.....	۳.۱.۲.۴. حروف اضافه.....
۳۲۴.....	۴.۱.۲.۴. افزودن عناصر.....
۳۳۶.....	۵.۱.۲.۴. حذف عناصر.....
۳۴۴.....	۲.۲.۴. حذف‌های دستوری.....
۳۴۸.....	۳.۴. جایگزینی.....
۳۶۷.....	فصل ۵. تفاوت گفتمان.....
۳۶۷.....	۱.۵. مقدمه.....
۳۶۸.....	۲.۵. ناسازگاری دستوری.....

۳۸۲.....	۱.۲.۵. عدم تجانس مذکر و مونث.....
۳۸۸.....	۲.۲.۵. عدم تجانس جمع مونث سالم.....
۳۹۱.....	۳.۲.۵. عدم تجانس مرفوع/منصوب.....
۳۹۶.....	۴.۲.۵. عدم تجانس شکل ساخت‌وازی.....
۳۹۹.....	۵.۲.۵. ناسازگاری مفرد و مذکر.....
۴۰۴.....	۳.۵. ناسازگاری معنایی.....
۴۱۳.....	۴.۵. چشو معنایی.....
۴۱۶.....	۵.۵. محدودیت‌های انتخابی.....
۴۱۸.....	۶.۵. تکرار.....
۴۱۹.....	۱.۶.۵. تکرار واژه‌ها.....
۴۲۳.....	۲.۶.۵. تکرار یک بافت.....
۴۳۳.....	۳.۶.۵. تکرار مضمون.....
۴۳۴.....	۴.۶.۵. تکرار داستان.....
۴۳۶.....	۵.۶.۵. ارائه سبکی.....
۴۴۷.....	فصل ۶. موضوع و الگوهای سبکی.....
۴۴۷.....	۱.۶. مقدمه.....
۴۴۷.....	۲.۶. موضوع و تغییر سبک.....
۵۰۹.....	فصل ۷. نتیجه‌گیری.....
۵۲۹.....	فهرست منابع.....
۵۳۵.....	نمایه موضوعی.....

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
 وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
 فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
 (قرآن کریم. سوره مبارکه النمل. آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

جایگاه محوری قرآن کریم در منظومه فکری اسلام و ویژگی‌های منحصر بفرد آن، منجر شده تا خداوند متعال نسبت به تدبیر در این کتاب الهی و بهره‌مندی از اصول و آموزه‌های آن به مثابه راهنمایی جاودانی، به کرات توصیه نموده باشد. در واقع قرآن کریم در کلام الهی به اوصافی شناسانده شده که حکایت از حیات و تأثیرگذاری مستمر آن در ورای تمامی زمان‌ها و مکان‌ها دارد؛ اوصافی چون «هدایت‌گری و بشارت‌دهندگی» (إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ - بخشی از سوره مبارکه الاسراء (۱۷). آیه شریفه ۹)، «صدور حکمت» (وَ الْقُرْآنَ الْحَكِيمَ - سوره مبارکه یس (۳۶). آیه شریفه ۲)، «دارای کرامت» (إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ - سوره مبارکه الواقعة (۵۶). آیه شریفه ۷۷) و مواردی از این قبیل که در مجموع دلالت بر ضرورت مراجعه مستمر به این کتاب الهی و بهره‌مندی از آن برای فهم معنای زندگی، فلسفه حیات و نحوه اداره امور دارد. به همین خاطر است که خداوند متعال «قرآن کریم» را از این حیث جامع معرفی نموده و تصریح دارد که «وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَ كَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا» (قرآن کریم. سوره مبارکه الکهف ۱۸. آیه شریفه ۵۴). این

خطاب عمومی به انسان دلالت بر آن دارد که «قرآن کریم» برای تمامی صاحبان عقول سلیم می‌تواند راه‌نما باشد و قرآن از این منظر «هادی» و «روشن‌گر» است. این معنا آن زمان آشکارتر می‌گردد که بدانیم خداوند متعال سلامت معنا و صیانت متن از هر گونه انحرافی را در طول زمان متغی ساخته و در تمامی اعصار متنی معتبر و مستند را در اختیار انسان قرار می‌دهد که می‌تواند بدان اتکاء نماید؛ چنان که فرموده است: **إِذَا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ** (قرآن کریم. سوره مبارکه الحجر (۱۵). آیه شریفه ۹).

با این مبنا و با عنایت به سفارش‌های بیان شده از سوی رسول خدا ﷺ و ائمه معصومین علیهم‌السلام در خصوص ضرورت تمسک به قرآن کریم و اهل بیت علیهم‌السلام ضرورت مطالعات قرآنی با استفاده از روش‌های میان‌رشته‌ای متناسب با نیازها و مسائل هر دوره‌ای، آشکار می‌گردد. دانشگاه امام صادق علیه‌السلام به عنوان نهادی که بر بنیادی خیر و نیکو و مطابق با آموزه‌های دینی تاسیس شده و چنان تعریف شده تا بر این اصل استوار بوده و بدین ترتیب از کژی و انحراف دور باشد (أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَ رِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ - قرآن کریم. سوره مبارکه التوبه (۹) بخشی از آیه شریفه ۱۰۹)، از حیث محتوایی، فلسفی و ساختاری در ارتباطی تنگاتنگ با قرآن کریم قرار دارد و توسعه مطالعات قرآنی و تلاش برای حاکمیت فرهنگ قرآنی (در پرورش نیروی انسانی، تربیت مدیران، تولید نظریه علمی و ...) تنها اولویت محوری دانشگاه به شمار می‌آید که تمامی سیاست‌ها در ذیل آن معنا می‌دهد. این رویکرد با هدف خروج قرآن کریم از مهجوریتی تعریف شده که رسول خدا ﷺ پیوسته نگران آن بوده و امت را نسبت به این پدیده خطرناک تحذیر می‌دانند؛ باشد که با قرآن از در افتادن به گمراهی و کفر بازداشته شوند؛ **«وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا»** (قرآن کریم. سوره مبارکه الفرقان (۲۵). آیه شریفه ۳۰).

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با هدف همراهی با این آرمان بلند و با انگیزه بهره‌مندی از هدایت‌های قرآنی در گستره جامعه علمی، طرح کلان «توسعه مطالعات قرآنی» را از سال ۱۳۸۷ همزمان با هفته پژوهش آغاز و مطالعات متعددی را با رویکرد تخصصی و میان‌رشته‌ای تعریف و به اجراء گذارده است. اثر حاضر از جمله محصولات این طرح با برکت است که پس از طی مراحل پژوهشی جهت بهره‌مندی جامعه علمی عرضه می‌گردد. ناشر ضمن تشکر از تمامی افرادی که در نهایی شدن این طرح همکاری نموده‌اند؛ بویژه پدیدآورنده محترم، امید دارد که به این وسیله در توسعه آموزه‌های قرآنی با بهره‌مندی از راه‌نمایی‌های ارایه شده از معصومین علیهم السلام، در سطح جامعه علمی توفیقی کسب نماید. در این صورت رحمت قرآنی مشمول حال محقق، ناشر و خوانندگان خواهد بود که جمع کثیری از اساتید، دانشجویان و علاقه‌مندان به مطالعات قرآنی را شامل می‌شود و این وعده حق الهی است؛ آنجا که می‌فرماید: «وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ» (قرآن کریم، سوره مبارکه الاسراء (۱۷). بخشی از آیه شریفه (۸۲). در این راستا و همچون قبل ناشر آمادگی خود را جهت دریافت آثار پژوهشی محققان و نشر آنها اعلام می‌دارد.

و الله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه مترجم

سبک اصطلاحی قدیمی است ولی سبک‌شناسی در چند قرن اخیر به وجود آمده است. نخستین کسانی که به سبک توجه کردند، کسانی بودند که به بررسی شیوه‌های سخنوری پرداختند. افلاطون اولین کسی است که به مساله سبک اشاره کرد؛ از نظر افلاطون، هرگاه معنایی صورت مناسب خود را پیدا کند، سبک به وجود می‌آید. بعد از افلاطون کسی که در این زمینه نام و اثری از او به جا مانده است ارسطو است. او در کتاب «فن سخنوری» مساله سبک را پیگیری کرد.

بحث درباره سبک، تنها مورد توجه ادبا و منتقدان و محققان ادبی نیست، بلکه سال‌هاست که توجه زبان‌شناسان را هم به خود جلب کرده است و در مقابل سبک‌شناسی ادبی^۱، سبک‌شناسی زبان‌شناسانه^۲ به وجود آمده است. در پی بررسی‌های زبان‌شناختی اواخر قرن نوزدهم، و پس از انقلابی که «فردینان دو سوسور» در زبان‌شناسی پدید آورد، زبان‌شناسی ساختاری رشد یافت. پس از پیدایش و گسترش ساخت‌گرایی، انقلاب تازه‌ای در سبک‌شناسی پدیدار شد. ساخت‌گرایی توانست سبک‌شناسی را دانش مستقلی گرداند. از این پس روش‌ها و ابزارهای سبک‌شناسی از زبان‌شناسی گرفته شد؛ بنابراین، دو ویژگی مهم سبک‌شناسی نوین، پژوهش زبان‌شناختی و تعیین ادبیات است.

زبان‌شناس بیشتر به دنبال سیستم زبانی است که سبک در آن پنهان است. از این رو، زبان‌شناسی به محتوا توجه ندارد و همه چیز را در فرم یعنی زبان می‌جوید. مساله مهم سبک‌شناسی ساختاری تعیین موضوع است. این موضوع، واحد معینی است که سبک‌شناس خود آن را به دلیل داشتن جاذبه‌های خاص انتخاب می‌کند و در توصیف جنبه زبان‌شناختی آن جاذبه با ارزش عمل می‌کند. موضوع سبک‌شناسی می‌تواند یک واژه، یک مصراع، یک قطعه شعر، فصلی از اثری، یا کلیت یک اثر (یک نمایشنامه، یک قصه بلند) مجموعه آثار نویسنده‌ای، یک نوع ادبی یا هر عمل بیانی دیگر باشد. این واحد که به اراده پژوهشگر تعیین می‌شود، به عنوان کلیتی مورد بررسی قرار می‌گیرد که دارای روابط متقابل داخلی است. ارتباط همه عناصر سازنده واحد با مجموعه و رابطه عناصر با یکدیگر تحلیل می‌شود. هیچ‌یک از سازه‌های این واحد دارای ارزش مستقل، دلالت مستقل و حیات مستقل نیست. از دیدگاه ساخت‌گرایی، در هیچ ساختاری عنصر خودمختار وجود ندارد.

سبک‌شناسان در بررسی‌های خود متوجه شدند که هر زبان طرز بیان خاصی دارد که با طرز بیان سایر زبان‌ها متفاوت است. این گونه بررسی‌ها را می‌توان بررسی بافت سخن دانست. مطالعه بافت سخن بیش از پیش ادامه یافت، فهرست جامعی از این طرزهای ملی سخن‌گویی فراهم شد. وقتی سخن از نوع گفتار شد، خود به خود پای ادبیات و قلمرو زبان‌شناختی آن به میان آمد. در عرف ادبیات نباید سبک با نوع ادبی اشتباه شود. نوع ادبی همان شکل ادبی است که گوینده یا نویسنده به اثر خود می‌دهد. مثل نوع درام یا نوع کمیک. اما در سبک از سنجیه عمومی اثر از لحاظ موضوع و انعکاسات محیط بحث می‌شود. بنابراین سبک هم فکر، هم جنبه ممتاز و هم شکل

تغییر را در نظر می‌گیرد، در صورتی که نوع فقط شکل انشاء را بیان می‌کند. سبک و نوع از هم بی‌نیاز نیستند و لازم و ملزوم هم هستند.

سبک‌شناسی به شکل یک رشته نیمه مستقل پدیده‌ای نوظهور است. پیشرفتی است در جریان توصیف‌های زبان‌شناختی که با رشد موضوعات و رشته‌های آکادمیک چون نقد ادبی و زبان‌شناسی مرتبط است. به طور کلی، توان تحلیلی سبک‌شناسی نوین عمدتاً ریشه در روش‌های تحلیلی و توصیفی زبان‌شناسی دارد. در عین حال، سبک‌شناسی ادبی نوین، علاوه بر استفاده از زبان‌شناسی، از توان تعبیری نقد ادبی مدرن هم بهره می‌برد. در واقع امروزه سبک‌شناسی نظامی است میان زبان‌شناسی و نقد ادبی جدید؛ چراکه هم بحث‌های زیبایی‌شناسی و ارزش‌گذاری و قضاوت دارد و هم بر یافته‌های زبان‌شناسی تکیه دارد. جدیدترین تعریفی که از سبک وجود دارد این است که سبک، وحدتی است که در آثار کسی به چشم می‌خورد؛ یک روح یا ویژگی یا ویژگی‌های مشترک و پیاپی در آثار شخصی است که توجه خواننده دقیق و کنجکاو را جلب می‌کند و عوامل و مختصات سبک‌ساز معمولاً و غالباً پوشیده و پنهان هستند. عوامل سبک‌ساز اثر ممکن است حتی برای متخصصان هم، روشن و شناخته نباشد؛ چون ممکن است در باطن اثر ادبی و در ژرف‌ساخت آن، عوامل و قوانین پنهان مکرری باشد که منجر به آن سبک شده است.

کتابی که پیش‌روی شماست، اثری از حسین عبدالرئوف، استاد دانشگاه لیدز است. تخصص وی ادبیات عرب و زبان‌شناسی است. وی در این اثر متن قرآن‌کریم را در قالب سبک‌شناسی‌ریال تحلیل زبانی کرده است. این اثر دارای ویژگی‌هایی است:

۱. کتاب حاضر می‌تواند بسیاری از شبهاتی که درباره تناقض و تضاد ظاهری آیات در قرآن‌کریم مطرح می‌شود را پاسخ دهد. این کتاب بر

اساس قواعد سبک‌شناسی و بررسی دقیق دستور زبان عربی و نکات تفسیری به این مساله در فصل‌های مختلف پرداخته است. در واقع این اثر تعداد قابل توجهی از مشکلات تفسیری را برطرف می‌کند و توجیهات بسیار مناسب و به روزی آنها ارائه می‌کند. البته شایان ذکر است که برخی از این وجوه در کتب تفسیری آمده است و اینکه ایشان توانسته است آنها را به این شکل دسته بندی و منقح نماید اثر کم‌نظیری است.

۲. در این کتاب گستره فراوانی از آیات قرآن کریم مورد بررسی سبک‌شناسی قرار گرفته است به نحوی که ۱۷۵۲ آیه در آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

۳. مولف تقسیم بندی قابل توجهی در موضوع و خصوصاً در یافتن آیات دارد؛ او به خوبی توانسته است تمامی آیات غیر مشابه یک موضوع را جمع کند و درباره آنها بحث نماید. از این نظر این کار به طور جد قابل تقدیر است.

۴. قابل ذکر است مولف در تبیین برخی تحلیل‌های زبانی سبک‌شناسی به خطا رفته است؛ در مواردی که این اشتباهات بسیار برجسته بود، مترجم با ذکر پاورقی به تصحیح یا ذکر اشتباه مربوطه اشاره کرده است. از آنجا که تبیین تمامی این موارد از حوصله ترجمه کتاب بیرون است و موجب تطویل پاورقی‌ها می‌شد از تبیین تمامی این موارد صرف‌نظر شد.

۵. در این کتاب اصطلاحات تخصصی سبک‌شناسی آمده است که قبل از ورود به کتاب مهمترین آنها که بسیار هم تکرار شده است به صورت مختصر بر اساس مثال‌های قرآنی درون کتاب، توضیح داده می‌شود:

بافت: هر آیه بافتی دارد که آن را دربر گرفته است؛ این بافت می‌تواند در درون خود آیه و یا از تشکیل چند آیه به وجود بیاید، همانند آیه ۱۵ سوره احقاف:

«وَصَيَّنَا الْإِنْسَانَ بُولَدَتِهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ»

بافت این آیه توصیف جزئیات زحماتی است که پدر و مادر برای فرزند متحمل می‌شوند به همین دلیل در این آیه از واژه «احسانا» برای نشان دادن وصیت به انسان درباره پدر و مادر به کار رفته است تا نشان دهد که او زحمت فراوانی کشیده است و انسان هم در برابرش باید احسان فراوانی بکند. در حالی که در آیه ۸ سوره عنکبوت، در ساختاری مشابه ساختار آیه فوق، واژه «حُسنا» به کار رفته است.

«وَصَيَّنَا الْإِنْسَانَ بُولَدَتِهِ حُسْنًا وَإِنْ جَدُّكَ لَتَشْرِكْ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأَلَيْكُم بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»

بافت این آیه جزئیات آیه فوق را ندارد و به همین جهت لزومی به آوردن واژه احسان نیست.

بافتِ موقعیت: به واژه‌ها، جملات و آیاتی که یک واژه، جمله یا آیه را در برگرفته است بافتِ موقعیت آن گفته می‌شود. به عنوان مثال بافتِ موقعیت آیه ۱۲ سوره نمل آیات ۱۱-۱۴ این سوره است:

«إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ. وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ يَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تِسْعِ آيَاتِ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ. فَلَمَّا جَاءَهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً

قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ. وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَ غُلُوءًا
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ»

در این آیات به ظلم و جور اشاره شده است که نشانگر فرعون و کارداران و افسران اوست؛ کسانی که در ظلم او شریکند و آنان نیز ظالمند. به همین جهت در آیه ۱۲ از واژه قوم در عبارت «... إِلَى فِرْعَوْنَ وَ قَوْمِهِ ...» استفاده شده است. در حالی که در ساختاری مشابه همین ساختار در آیه ۳۲ سوره قصص، «... إِلَى فِرْعَوْنَ وَ مَلَائِهِ ...»، از واژه ملاء استفاده شده است. به دلیل اینکه در بافت موقعیت آیه ۳۲ سوره قصص این واژه وجود ندارد و واژه ملاء اشاره به تمامی مردم دارد اعم از افسران و کارداران فرعون و سایر مردم. بافتِ موقعیتِ این آیه از این قرار است:

«وَأَن آتَىٰ عَصَاكَ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسَى أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ. اسْأَلْكَ يَدَكُ فِي جَنِّيكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَ مَلَائِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ»

بافت واژگانی موقعیت: بافتِ موقعیت می‌تواند انواعی داشته باشد که یکی از اینها بافتِ واژگانی موقعیت است. یعنی بافتی که آیه در آن قرار دارد از نظر واژگانی شرایط خاصی دارد و این شرایط منجر به تغییراتی در آیات با ساختارهای مشابه می‌شود. به عنوان مثال بافتِ واژگانی آیات ۹۵-۹۶ سوره انعام به نحوی است که در آنها از اسم فاعل زیاد استفاده شده است:

«إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْغَابِ وَ النَّوَىٰ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَ مَخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ. فَالِقُ الْأَصْبَاحِ وَ جَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ حُسْبَانًا ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ»

اسم‌های فالق، مخرج، فالق در این دو آیه آمده است. تکرار واژه فالق در این آیه باعث شده است که مخرج نیز به صورت اسم فاعل بیاید، این در حالی است که در ساختاری مشابه همین ساختار بصورت مخرج آمده است؛ همانند ساختار آیه ۳۲ سوره یونس که به این شکل آمده است:

«قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَمَنْ يَخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيَخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدْبِرُ
الْأُمُورَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ»

در این آیه به دلیل اینکه بافت واژگانی موقعیت اقتضای آوردن اسم فاعل را ندارد، واژه به صورت فعل مضارع آمده است، همانطور که سایر واژگان نیز بیشتر به صورت فعل مضارع (یرزق، یملک، یدبر، يقولون، تتقون) هستند. به واژه‌هایی که بر آمدن واژه خاص تاثیر می‌گذارند، هم‌متن واژگانی گفته می‌شود.

بافت دستوری موقعیت: گاهی بافتی که یک واژه، جمله یا آیه در آن قرار گرفته است از نظر دستوری تاثیرگذار می‌شود، به این بافت، بافت دستوری موقعیت گفته می‌شود و به دستور موجود در این موقعیت هم‌متن دستوری گفته می‌شود. به عنوان مثال بافت دستوری موقعیت آیات ۴۶-۴۸ سوره فرقان به نحوی است که از فعل ماضی استفاده شده است:

«أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَيْبِكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلْنَاهُ نُجْلًا ثُمَّ جَعَلْنَاهُ السَّمْسُ عَلَىٰ دَلِيلًا. ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا. وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا. وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا يَنْفِثُ بِرُوحِهِ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا»

افعال مد، شاء، جعل، جعل، قبض، قبض، جعل، جعل، جعل، جعل، ارسَلَ، انزل، نشانگر بافت دستوری موقعیت در حالت آوردن فعل ماضی است. این امر

موجب شده است در عبارت «... الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ...» نیز از فعل ماضی استفاده شود. یعنی هم‌متن دستوری این عبارت بر آن تاثیر گذاشته و موجب ماضی شدن فعل شده است. این در حالی است که در ساختاری مشابه این ساختار فعل به صورت مضارع آمده است؛ همانند آیه ۴۸ سوره روم:

«اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتَنُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسْفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ»

افعال یرسل، تنثر، بیسط، یشاء، یجعل، یخرج، یشاء نشانگر بافت دستوری در حالت مضارع است. به همین دلیل افعال به صورت مضارع آمده است و در عبارت «... الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ...» نیز فعل مضارع شده است. در اینجا هم‌متن دستوری، که همان آمدن فعل به شکل مضارع است، در آمدن فعل مضارع تاثیر گذاشته است.

بافت آوایی موقعیت: گاهی واژه، جمله یا آیه‌ای در موقعیتی قرار می‌گیرد که از نظر آوایی شرایط خاصی دارد و این موقعیت بر شکل‌گیری آیه تاثیر می‌گذارد؛ در واقع هم‌متن آوایی بر وقوع یک سبک خاص تاثیر می‌گذارد. به عنوان مثال بافت آوایی موقعیت در آیات ۶۰-۶۵ به نحوی است که واژگان پایان-آیه‌ای بصورت منصوب می‌آیند و با حرف «ا» نشان داده می‌شوند:

«لَمَنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُفْقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا. مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا تُقِفُوا لَأُخِذُوا وَكُتِلُوا تَقْتِيلًا. سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا. يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُذَرِّكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا. إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ

الْكُفْرَيْنَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا. خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَّا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا»

واژه‌های قلیلاً، تفتیلاً، تبدیلاً، قریباً، سعیراً و نصیراً، واژه‌های هم‌متن دستوری هستند برای واژه قریباً. آمدن این واژه‌ها به این شکل، موجب شده است در عبارت «... لَعْلُ السَّاعَةِ تَكُونُ قَرِيبًا» واژه قریب بصورت منصوب بیاید. این در حالی است که در ساختاری شبیه به عبارت فوق قریب بصورت مرفوع آمده است. در آیات ۱۶-۱۷ سوره شوری این عبارت تکرار شده است:

«وَالَّذِينَ يَحْمِلُونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتَجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةً عِندَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ. اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعْلُ السَّاعَةِ قَرِيبٌ»

در اینجا واژه‌های داحضة، غضب، عذاب، شدید، هم‌متن واژگانی برای واژه قریب محسوب می‌شوند و موجب شده‌اند واژه قریب بصورت مرفوع بیاید و دیگری نیاز به آمدن یکن قبل از واژه قریب نباشد.

نکات قابل توجه در این ترجمه:

در ترجمه این کتاب سعی شده است نکات ذیل رعایت شود:

۱. در ترجمه آیات قرآن کریم از دقیق‌ترین و صحیح‌ترین ترجمه‌های فارسی (ترجمه‌های آقایان آیتی، فولادوند، مجتوی، مکارم، فیض الاسلام، کاویانپور و بهرام‌پور) استفاده شده است. در عین یافتن ترجمه صحیح فارسی به ترجمه خود مولف نیز توجه شده است تا ترجمه فارسی مطابق خواست و نظر او باشد. نکته جالب توجه در انجام این ترجمه این بود که در بررسی ترجمه‌های فارسی آیات، اشکالات برخی از مترجمان در ترجمه به علت عدم وقوف بر سبک‌ها

مشخص می‌شد بر همین اساس امید می‌رود این کتاب در زمینه قرآن‌کریم نیز گام مفید و موثری باشد.

۲. در هر جایی مولف که عین آیه نیاورده و صرفاً آدرس آن ذکر کرده است، جهت آشنایی بیشتر مخاطب آیه در پاورقی آورده شد تا به این نحو پیوستگی موضوعی مورد نظر مولف حفظ شود.

۳. مولف در برخی قسمت‌ها به بررسی اختلافات مفهومی از ترجمه عربی به انگلیسی پرداخته بود که به علت پراکنده و اندک بودن و عدم موضوعیت این مباحث از ترجمه فارسی حذف شد.

۴. در مثال‌ها بخش‌هایی از آیات آمده بود و به این اشاره نشده بود که این بخش آیا تمام آیه است یا بخشی از آن که این امر در ترجمه کامل شد و هر جا که آیه ناقص بود به حذف آن با گذاشتن نقطه چین اشاره شد.

۵. در پایان کتاب فهرستی از آیات تمامی کتاب ارائه شده است تا در صورت لزوم محققان بتوانند به راحتی از این اثر بهره کافی را ببرند. در پایان مترجم از تمامی کسانی که این کتاب را مطالعه می‌نمایند درخواست دارد هرگونه اشکال و یا پیشنهادی که درباره این کتاب دارند را از مترجم دریغ ندارند و در وزن‌تر شدن این اثر وی را یاری رسانند.

پرویز آزادی

پی‌نوشت‌ها

پیشگفتار مولف

تغییر سبک^۱ ویژگی بارز و برجسته زبان است. این امر یک پدیده جالب زبانی است که می‌تواند در سطوح مختلف زبان اتفاق بیفتد، همانطور که در گونه قرآنی^۲ یافت می‌شود. تغییر سبک می‌تواند در درون محدوده جمله، در سطح خرد و کلان اتفاق بیفتد. در متن خرد، تغییر سبک در سطح کوچکترین واحد معنایی، واژه و جمله روی می‌دهد. در حالی که در کلان متن، تغییر سبک می‌تواند در سطح کلان و خارج از محدوده جمله روی بدهد. به بیانی دیگر، تغییر سبک جملات در متون مختلف، متفاوت از همدیگر روی می‌دهد. تغییر سبک، در واقع بیانگر رفتار زبان، دگرگونی ابزارهای زبانی و استراتژی‌های در دسترس نویسنده است. تغییر سبک در عربی قرآن کریم بر اساس یک دلیل خوب روی می‌دهد که هم بافت-حساس^۳ و هم هم‌متن-حساس^۴ است. بافت^۵ و هم‌متن^۶ یک عادت زبانی برای تغییر سبک هستند. محیط‌های فراگیر دستوری^۷، معنایی^۸ و آوایی^۹ تاثیر مستقیم بر روی رفتار زبانی گونه قرآنی دارد. این امر به دلیل این حقیقت است که متن در یک بافت موقعیت^{۱۰} خاص ارائه می‌شود. بنابراین، الگوهای

مشخص سبکی توسط عوامل هم‌متنی و بافتی تحت تاثیر قرار می‌گیرند. شرح زبانی- سبکی از الگوهای جمله، درک خواننده را نسبت به ظرافت‌های دستوری و معنایی ارتقا می‌دهد؛ ظرافت‌هایی که معانی مشخصی از دو جمله‌ای که از نظر سبکی متفاوت هستند ولی از نظر ساختاری مشابه هم هستند را به نمایش می‌گذارد. بررسی زبانی الگوهای سبکی زبان، همچنین اهمیت دو جمله متمایز سبکی را نیز به نمایش می‌گذارد. تحلیل حاضر تلاش دارد چشم‌اندازی به سوی استراتژی‌های پرمایه سبکی و زبانی عربی بگشاید. این کتاب توجه خواننده را نسبت به الگوهای عجیب و غریبی معطوف می‌کند که از نظر معنایی در محوریت قرار دارند. این ساختارهای سبکی از طریق فرایندهای متعدد زبانی که مختص زبانی عربی است قابل تشخیص است. این فرایند پرمایه می‌تواند یک ابزار زبانی مفید جهت دست یافتن به کارکردهای ارتباطی متعدد با اهمیت‌های معنایی مختلف باشد. شرح حاضر از گونه قرآنی، این امر را بررسی می‌کند که چگونه مقبولیت دستوری^{۱۱} و نحو معنایی^{۱۲} با تغییر سبک در زبان عربی مرتبط هستند. این اثر یک تحلیل عمیق و روشن از تغییر سبک در گونه قرآنی ارائه می‌کند.

1. Stylistic Variation
2. Quranic Genre
3. Context Sensitive
4. Co-text Sensitive
5. Context
6. Co-text
7. Surrounding Grammatical Environment
8. Semantic Environment
9. Phonetic Environment
10. Context of Situation
11. Grammatical Acceptability
12. Semantic Syntax

www.ketab.ir

مقدمه مؤلف

زبان یک واحد پیچیده است. یکی از روش‌های بررسی پیچیدگی آن، بررسی زبانی ساختارهای سبکی و واحدهای سازنده جملات متمایز سبکی است. بررسی زبانی جملات متمایز سبکی، یک رویکرد روشنگر در تمامی سطوح زبان است. سبک‌شناسی شاخه‌ای از زبان‌شناسی است که ویژگی‌هایی از زبان را مورد مطالعه قرار می‌دهد که از نظر جایگاه متمایز هستند. سبک‌شناسی همچنین سعی دارد اصولی را بیان بگذارد که قابلیت شرح موارد خاصی که توسط سازنده متن صورت می‌گیرد را داشته باشد.

بررسی حاضر از سبک‌شناسی عربی قرآن کریم، بخشی از سبک‌شناسی ادبی است که با تغییرات سبکی در گونه قرآنی و الگوهای متمایز عربی قرآن کریم سروکار دارد. تحلیل حاضر مقبولیت دستوری و نحو معنایی عربی در ارتباط با تغییر سبک را مورد تحلیل قرار می‌دهد.

سبک‌شناسی قرآنی تلاش دارد معانی‌ای که دو جمله متمایز سبکی را پایه‌ریزی می‌کند مورد بررسی قرار دهد. بنابراین، معانی متفاوت از طریق واژگان مختلف حاصل می‌شود. به این ترتیب، ارتباط میان سبک‌شناسی و نحو معنایی بنیان گذاشته می‌شود. بدون ارتباط نحوی، معنایی و آوایی میان

جملات متمایز، کسی نمی‌تواند یک تفسیر یا توضیح روشنی از معنای مورد نظر دو جمله مورد بحث ارائه کند. بنابراین، تمامی شروح زبانی، مستلزم فهم متون متفاوت ولی مرتبط است. واژه‌سازی‌های مختلف، و به عبارت دیگر، سبک‌های مختلف نمی‌تواند در یک متن مشخص بیاید و توسط سازنده متن نیز به صورت تصادفی به کار نمی‌رود. بلکه، عبارات مختلف از نظر سبکی، همگی بافت حساس و هم‌متن حساس هستند. واژه‌ها، عناصر متصل‌کننده عاطفی، یا واژگانی که آوا در آنها مدخلیت دارد، توسط بافت موقعیت مربوطه خودشان جایگذاری می‌شوند. این امر ممکن است فراتر از یک جمله خاص برود تا یک بافت وسیع‌تر فراگیر را در بر بگیرد. با در نظر داشتن تأثیر محوری بافت و بافت موقعیت بر تغییر سبک، جملاتی که از نظر سبکی متمایز هستند نمی‌توانند از محیط زبانی خودشان جدا شوند و موضوع برخی از تحلیل‌های زبانی ارائه شده خارج از عادت زبانی آنها قرار گیرند. زبان، محصول بافت موقعیت است، یعنی متن در یک بافت خاص ظاهر می‌شود. صفات عربی قرآن کریم که در انتهای جملات قرار می‌گیرند شاهد این پدیده سبکی هستند. شبیه به همین، به کار بردن یک مورد از واژه‌های مشخص با هر نوع از کارکرد دستوری از قبیل افعال، اسامی، اسم‌های فاعل؛ اسم‌های مفعول و عناصر عاطفی است که می‌توانند به بافت موقعیت مربوطه خودشان نسبت داده شوند.

سبک‌های متفاوت به سطح وسیعی از ویژگی‌های زبانی و متنی گونه‌های مشخص، رشد می‌دهد. این امر درباره عربی قرآن کریم صادق است که دارای ۳۵ ویژگی زبانی و ۱۹ ویژگی متنی است. تغییر سبک محصول مستقیم تغییر نحو، معنا و آوا در عربی است. جملات متمایز سبکی می‌تواند به تعدادی از عوامل زبانی و آوایی نسبت داده شود، از قبیل:

۱. تغییر در چینش ساختار جمله که می‌تواند تحت تاثیر عوامل ذیل قرار گیرد:

الف. عوامل بافتی^۱،

ب. هم‌متن دستوری^۲،

ج. اختلاف ظریف دستوری،

۲. اصطلاحات و فرمول‌های تثبیت شده،

۳. شکل‌های واژگانی ساخت‌وازی^۳،

۴. پایان- عبارت‌ها،

۵. شکل مفرد/جمع،

۶. ادات مجهول/ معلوم،

۷. شکل مذکر/ مؤنث،

۸. اول/دوم/سوم شخص،

۹. زمان،

۱۰. ویژگی‌های مولفه‌ای معنایی^۴،

۱۱. الگوهای همنشینی^۵،

۱۲. هم‌متن واژگانی^۶،

۱۳. هم‌متن آوایی^۷ و

۱۴. توالی متنی^۸.

کاربران زبان و سازندگان متن، خواستار به کار بردن زبان به صورت منسجم و مطابق با نحو، واژگان و فرآیند آوایی آن زبان هستند. الگوهای متفاوت، موضوع این فرآیند است و با هم‌متن دستوری، واژگانی و آوایی آنها مرتبط است. این استراتژی سبک‌شناسی در صدد دست یافتن به انسجام سبکی در درون یک متن کلان یا خرد است به نحوی که یک سبک مشخص ارائه شود. تغییر سبک در سطح واژگانی نیز با یک بافت منحصر به فرد

مشخص می‌شود. اسم‌ها، فعل‌ها، صفت‌ها و عناصر ربطی می‌توانند در متون مختلف به کار روند. این می‌تواند سبک‌های متفاوتی را به کار ببرد و مشخصه‌های اصلی را از هم متمایز سازد، مشخصه‌هایی که میان ساختارهای نحوی متمایز سبکی، وجه تمایز را مشخص می‌سازد.

تغییر سبک همچنین می‌تواند به ویژگی‌های مولفه‌ای ذاتی در درون یک واژه خاص نسبت داده شود. سبک‌های مختلف ممکن است واژه‌های مترادفی را به کار ببرد که معنای مد نظر آنها متفاوت است و بنابراین، محیط زبانی آنها نیز متمایز است. بدین نحو، دو مترادف قابل جابجایی با یکدیگر نخواهند بود. هر واژه ویژگی‌های مولفه‌ای معنایی منحصر به فرد خود را دارد. مولفه‌های واژگانی و عناصر عطفی منجر به سبک‌های متفاوتی می‌شود. جملاتی که از نظر سبکی متفاوتند هم‌متن - حساس هستند. تکرار برخی از اسم‌ها، فعل‌ها، حروف عطف، به هم‌متن دستوری یا واژگانی نسبت داده شده است. بنابراین، هدف تکرار یک واژه خاص ایجاد سازگاری دستوری یا واژگانی با کلان متن یا متن خرد است. فرایند سبکی در عربی قرآن کریم همچنین در صدد دست یافتن به انسجام متنی^{۱۱} و سبک عالی^{۱۲} است. هم‌متن آوایی، ویژگی دیگری است که وقوع سبک‌های متفاوت در گفتمان قرآنی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. تغییر سبک همچنین از واژه‌سازی‌های مختلف از یک موضوع نیز حاصل می‌شود؛ از قبیل جملات متفاوت سبکی که:

الف. از نظر مفهومی^{۱۳} و بینامتنی^{۱۴} در درون یک کلان متن با یکدیگر

مرتبطند،

ب. می‌توانند توالی متنی را در سطح کلان متن ایجاد کنند، و

ج. در مفهوم یکسانی که آنها را به هم متصل می‌کند با یکدیگر مشترک

هستند.

تغییر سبک می‌تواند توسط فرایندهای دستوری و معنایی به کار گرفته شود از قبیل حذف و جایگزینی. شبکه منسجم باید مورد بررسی قرار گیرد تا جملاتی که از نظر سبکی متمایز از هم هستند ولی از نظر ساختاری مشابه هم هستند، شرح داده شود. گونه قرآنی به صورت مکرر از حروف ربط استفاده کرده است. در سطح حروف، عناصر ربطی عربی قرآن کریم، معنا محور هستند و تغییر سبک آنها معنای مقدر دو جمله‌ای که از نظر سبکی متمایز هستند را تحت تاثیر قرار می‌دهد؛ تمایزی که به دلیل تغییر از یک حرف ربط به دیگری است. عوامل بافتی و هم‌متنی نیز نقش اصلی در تغییر سبک حروف عطف ایفا می‌کنند. حذف یک حرف عطف، تحت تاثیر بافت یا هم‌متن دستوری فراگیر یک جمله خاص صورت می‌گیرد. همچنین حذف تحت تاثیر لوازم معنایی یک فعل یا اسم خاص در یک جمله خاص نیز صورت می‌گیرد. همین امر درباره حذف حرف اضافه و حروف نفی نیز صادق است. یکی از ویژگی‌های چندوجهی سبکی در گفتمان قرآنی، عدم تجانس در سطح دستوری و معنایی است. تغییر سبک همچنین به غیر دستوری بودن یا حشو معنایی یک جمله خاص نیز نسبت داده شده است. با این حال، این پدیده سبکی نیز می‌تواند قابل شرح باشد، به دلیل اینکه عربی سستی اجازه کاربرد چنین ساختارهای نحوی غیر قابل قبول از نظر دستوری یا معنایی را می‌دهد.

این کتاب در تلاش است تغییر سبک در گفتمان قرآنی را شرح دهد. این کتاب، بر اساس بررسی تجربی، همچنین در تلاش است تحلیل زبانی عمیق از هر تغییر سبکی ارائه دهد:

فصل اول با ارائه یک فهرست فراگیر از ویژگی‌های زبانی و متنی گونه قرآنی، صحنه‌ای را برای خواننده فراهم می‌کند تا خواننده را به خوبی نسبت به محیط عربی سستی آگاه کند.

فصل دوم تغییرات سبکی که از انواع مختلف تغییر نحوی ناشی می‌شود را ارائه می‌کند؛ از قبیل تغییر واژه، تغییر در شکل ساخت واژه‌ی یک واژه، اسم‌های مفرد/جمع، اسم‌های معلوم/مجهول، و زمان‌های حال و گذشته.

فصل سوم تاثیر بافت و هم‌متن را بر وقوع یک سبک خاص، تاثیر مولفه‌های معنایی اسم‌ها یا فعل‌ها و الگوهای هم‌نشین آنها را مورد بررسی قرار می‌دهد، و به همان میزان، نفوذ هم‌متن آوایی بر تغییر سبک را بررسی می‌کند. این فصل همچنین پدیده هم‌متن واژگانی و دستوری و تاثیر آنها بر انتخاب یک سبک خاص را مورد بحث قرار می‌دهد.

شبکه پیوستگی فرایندها در فصل چهارم شرح داده می‌شود، در این فصل انواع مختلف حذف، جایگزینی، اضافه کردن برخی عناصر زبانی یا واژگانی به یک جمله خاص، یا حذف برخی از عناصر زبانی یا واژگانی از یک جمله خاص مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در فصل پنجم، کتاب تغییر گفتمان را در سطح معنایی و نحوی مورد مطالعه قرار می‌دهد. این یک پدیده سبکی جالب در گفتمان قرآنی است. شکل‌های مختلف از عدم تجانس نحوی در طول این فصل مورد بحث قرار می‌گیرد و تحلیل‌های دقیق دستوری برای هر مثال ارائه می‌شود. همچنین این فصل عدم تجانس معنایی را به همراه حشو معنایی و محدودیت‌های انتخاب که بر هم‌نشینی واژه‌های مشخص تحمیل می‌شود را شرح می‌دهد. پدیده گفتمانی تکرار در سطح واژه، عبارت، مفهوم، و تمثیل مورد توضیح قرار می‌گیرد تا انواع مختلف تغییر گفتمان قرآنی را نشان دهد.

در فصل ششم، جملاتی مورد مطالعه قرار می‌گیرد که از نظر سبکی متفاوت هستند ولی از نظر مفهومی و بینامتنی با یکدیگر مرتبطند. این امر یک پدیده سبکی جالب در گونه قرآنی است. کارکرد زبانی این چنین

مقوله‌های جملات متمایز سبکی، دست یافتن به توالی متنی و ارتباط موضوعی در سطح کلان متن است.

مثال‌ها و ترجمه

این کتاب مثال‌های فراوانی را جهت توضیح پدیده سبکی تغییر سبک در گفتمان قرآنی ارائه کرده است. وقتی مثال‌ها انتخاب می‌شدند، به ترتیب بر اساس سوره‌های قرآنی قرار داده شدند.

www.ketab.ir

1. Contextual Factors
2. Grammatical Co-text
3. Morphological Lexical Form
4. Case Ending
5. Semantic Componential Features
6. Collocational Patterns
7. Lexical Co-text
8. Phonetic Co-text
9. Textual Progression
10. Textual Cohesion
11. Sublime Style
12. Conceptually
13. Intertextually

www.ketab.ir